

***THE PROBLEMATIC OF THE FORCED AGRICULTURAL LEASES FROM
TRANSYLVANIA FROM THE YEARS 1918-1921, CASE STUDY – TARNAVA MICA
COUNTY, PLASA DUMBRĂVENI***

Mircea Prozan, PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: At the end of the XIXth century and at the beginning of the XXth one, in Transylvania, Banat, Maramures and the Old Kingdom, like in the majority of the countries from Central and South East Europe, profound changes in the field of agriculture took place. In the context of these transformations, there were undertaken radical agricultural reforms that led to the expropriation of million of hectares of land of the private properties, of the state, church and royal families. Even though, the first laws of the agricultural reform for the Old Kingdom and the united territories with the country from 1918 were promulgated between the years 1918-1919, the division of the land happened in a stiff manner especially due to the opposition of the major owners. Aside from these inconveniences, the human life losses due to the war, as well as the refusal of the peasants to work on the estates of the major owners, led to the massive lack of work of the land which in turn had severe economic consequences. As a provisory measure, for the remediation of this situation, the forced leases were put in place, through which the owners were forced to give to the use of the peasants a part of the owned land for a certain amount of money.

Keywords: agricultural reform, forced leases, Old Kingdom, estate, war, expropriation

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, în țările din centrul și sud-estul Europei au avut loc mari transformări pe plan economic și în mod special în planul raporturilor agrare. Transilvania, Maramureșul, Banatul și Vechiul Regat au fost cuprinse și ele de necesitatea schimbărilor, de crearea unei economii moderne și performante. În acest context cele mai profunde transformări au avut loc în agricultură, unde locuia marea majoritate a populației și unde nivelul de trai era foarte scăzut datorită faptului că proprietățile erau deținute de o minoritate de latifundiați, în majoritate maghiari.

La începutul secolului al XX-lea proprietarii unguri posedau circa 85,4% din marea proprietate de peste 500 hectare în timp ce proprietarii români dețineau numai 5,7%. De asemenea maghiarii stăpâneau doar 18,9% din numărul gospodăriilor cu suprafețe sub 2,5 hectare în timp ce românii dețineau 70,5% (Pușcaș, V., Vesa, V., 1988, p.142).

În aceeași perioadă, familia maghiară deținea în medie 6 iugăre de pământ, iar cea româna numai 1 iugăr, ceea ce ducea inevitabil la un nivel de trai foarte scăzut, determinând pe mulți români să emigreze în special spre America (Șandru, Gh., 1975, p.22).

În preajma anului 1900, 87,4% din românii din Ungaria își câștigau preponderent veniturile din agricultură. Majoritatea dintre ei aveau proprietăți mici, productivitatea lor era scăzută, nu beneficiau de credite pentru a finanța amenajările funciare, ceea ce avea consecințe negative asupra nivelului de trai (Bărbulescu, M., Hitchins, K., et al, 1998, p.406).

Cea mai mare parte a specialiștilor români din perioada respectivă considerau că nivelul de trai scăzut al țăranilor se datorează utilizării neraționale a pământului, datorită fărâmițării excesive a loturilor, majoritatea suprafețelor fiind prea mici pentru a le face viabile economic. Din aceste considerente băncile erau reticente și aveau rezerve în a asigura finanțarea pentru acest tip de agricultură.

Fruntașii români din Transilvania au căutat soluții pentru a se ieși din situația dată. O parte dintre aceștia vor promova ideea asocierii țăranilor în instituții cooperatiste, considerându-le mult mai rentabile comparativ cu agricultura practică pe loturi mici. Mai mult acest tip de asociere puteau să conducă la o armonizare a interesului individual cu cel colectiv mai ales la accesarea de credite bancare, fără de care era greu să realizezi o agricultură modernă și eficientă (Dobrescu, V., 1996, 131)

Elita românească în general considera că, agricultura românească trebuie să se sprijine pe micul producător independent, care trebuia să aibă un lot de pământ pentru a-i asigura lui și familiei sale avantajele materiale atât de necesare unei societăți moderne. În viziunea acestora numai o țărănime puternică putea să radicalizeze lupta de emancipare națională.

Liderii români din provinciile românești din fosta monarhie austro-ungară au considerat că, înfăptuirea unei reforme agrare era imperios necesară, mai ales că principala cauză a situației economice grele a țăranilor români se datora dimensiunii mici a loturilor pe care le dețineau în proprietate.

În timpul primului război mondial, situația populației s-a înrăutățit și mai mult, la aceasta a contribuit și faptul că, majoritatea combatanților erau țărani, aceștia lăsând acasă numeroși copii în majoritate minori care nu puteau lucra eficient pământul. Pentru a ridica moralul soldaților, regele Ferdinand mergând pe front în primăvara anului 1917, a dat o proclamație în care promitea la sfârșitul războiului o reformă agrară, prin care cei înrolați pe front urmau să primească cu prioritate pământ (Șandru, Gh., 1975, p.41).

În 14 decembrie 1918 a fost emis Decretul –lege care legifera principiile generale ale exproprierii din România. Astfel, urmau să fie supuse exproprierii toate terenurile cultivate ale domeniilor Coroanei, Casei Rurale, instituțiilor, proprietățile rurale ale supușilor străini și absenteiștilor. De asemenea, proprietățile particulare de peste 100 de ha, exproprierea făcându-se atât pe proprietăți, cât și pe proprietari (Șandru, Gh. 1975, p. 49).

În Transilvania Consiliul Dirigent format după Marea Adunare de la Alba-Iulia, era considerat un fel de guvern provizoriu, care avea drept rol să asigure conducerea executivă până la integrarea definitivă a acestui teritoriu în România. Ca urmare, acesta a fost autorizat să efectueze toate demersurile necesare pentru definitivarea proiectului de reformă agrară pentru această regiune a țării (Hamangiu, 1919-1921, p.1163-1164).

În contextul arătat, definitivarea proiectului de reformă agrară se realiza anevoios, pe de o parte datorită opoziției marilor proprietari, iar pe de altă parte a insuficiența personalului calificat care să lucreze la elaborarea unei legi de o asemenea importanță. De asemenea, au fost întâmpinate și o serie de greutăți în stabilirea unor prețuri corecte pentru pământul care urma să fie supus exproprierii. La toate aceste neajunsuri se adăuga și necultivarea unor suprafețe întinse de pământ, datorită insuficienței forței de muncă cauzate de pierderile de vieți omenești de pe timpul războiului (Gazeta Oficială, nr.3, 1918 p.11-13).

Astfel, în anul 1919 s-a ajuns ca 24% din terenul agricol să nu fie cultivat, ceea ce a dus la scăderea drastică a producției agricole și implicit a nivelului de trai care și așa era cu mult sub standardele necesare unei vieți normale (Pușcaș, V., Vesa, V., 1988, p.142).

Pentru a se ameliora această stare de lucruri, atât în Transilvania, cât și în Vechiul Regat s-a recurs la arendările obligatorii. În Transilvania s-a numit arendare forțată și v-a intra în vigoare prin Ordonanța numărul 82/A din 8 - 21 februarie 1919 a Consiliului

Dirigent, unde se stipula că, până la promulgarea legii, moșiile statului, ale cooperativelor și moșierilor erau arendate țăranilor constituiți în obști (Știrban, M.1973, pp. 279-280).

Arendarea pământului a fost o practică des întâlnită în Europa, în special în Franța și Anglia, încă din evul mediu, dar mai ales pe parcursul epocii moderne când o mare parte din proprietarii funciari se vor muta în orașe, lăsând pământul să fie administrat de arendași, lucru care de altfel s-a întâmplat și în Transilvania.

Arendarea proprietăților din Transilvania până la 1918 se făcea între stăpânul moșiei și o persoană aleasă de acesta, cu clauze stabilite de comun acord, pe când arendările forțate din anii 1919-1921, erau o măsură de stat, aplicate de instituțiile provizorii de conducere a Transilvaniei, respectiv Consiliul Dirigent și Comitetul Agrar. Acestuia din urmă îi revenea sarcina de a fixa criteriile și categoriile de pământ care urmau să fie arendate, persoanele îndreptățite, condițiile materiale în care trebuiau să se efectueze arendările. Organele locale aveau în schimb obligația să îndrume, să execute și să controleze aplicarea lor. În acest mod se urmărea să se evite abuzurile săvârșite până la 1918, când proprietarii profitând de insuficiența pământului deținut de țărani, fixau condițiile de arendare după cum doreau. În plus, proprietarii nu-și mai alegeau ei singuri arendașii, obligatoriu aceștia trebuiau să fie locuitori ai satului pe terenul cărora se afla moșia (Știrban, M., 1973, p. 280).

În ceea ce privește prețurile arenzilor forțate efectuate între anii 1919-1921, acestea difereau cu mult față de perioada anterioară, fiind mult mai mici aspect datorat în primul rând devalorizării monedei. Valoarea pământului arendat trebuia fixat de o comisie județeană cu drept de apel la Consiliul Dirigent. În medie, prețul arenzii practicat în fostul județ Târnava - Mică era între 30 -100 lei, prețul variind după calitatea pământului și categoria sa (DJAN Mureș, Fond Consilieratul Agicol T ..MICA Dosar nr.15 f.9).

Prețurile în general mici pentru pământul arendat se datora lipsei de bani a țăranilor dar mai ales faptului că, multe femei au rămas văduve după moartea soților în război. Proprietarii cu greu își încasau sumele pentru pământul arendat deși uneori suma percepută ca arendă era modică. De exemplu, în comuna Boiu pentru un iugăr de pășune s-a plătit numai 30 lei, iar pentru 1 iugăr teren arabil 60 lei (DJAN, Fond CJ, Dosar nr. 27, Boiu f.19)

Prin arendările forțate s-a urmărit cultivarea pământului pentru a se putea asigura producția agricolă necesară pentru hrana populației, mai ales că producția scăzuse mult datorită războiului. Pentru a se limita abuzurile, legislația a prevăzut că vor fi supuse arendărilor forțate numai terenurile supuse exproprierilor potrivit Decretului lege nr. 3911 din 1919.

Țăranii îndreptățiți să primească pământ prin arendările forțate se împărțeau în cinci categorii, având întâietate participanții la război, văduvele și orfanii lor, țăranii care nu aveau pământ, dar dispuneau de mijloace de muncă, familiile celor mobilizați prin ordinul de chemare al Consiliului Dirigent, țăranii cu pământ sub 10 iugăre, toți plugarii din comună care aveau cele necesare cultivării pământului. Loturile urmau să fie atribuite țăranilor în funcție de brațele de muncă, unelte și vite deținute (Știrban, M., 1973, p.284).

Pentru anii 1919-1921 aveau dreptul de a primi teren în arendă forțată cei îndreptățiți la împrumut înscrisi în Decretul lege nr. 3919 din 1919, respectiv servitorii și muncitorii agricoli, invalizi sau nu, cei care au lucrat în ultimii 2 ani dinaintea războiului și după mobilizare pe moșia supusă exproprierii, văduvele și orfanii lor, cu condiția de a fi capabili de

muncă, capii de familie participanți la război, femeile celor mobilizați prin Ordinul Consiliului Dirigent, capii de familie sau cei neînsurați care și-au făcut serviciul militar (Stirban, M., 1973, p.284).

În Transilvania, și în special în zonele locuite de sași, românii aveau puțin pământ, iar proprietarii cu suprafețe mai mari de pământ erau într-un număr ne semnificativ. Spre exemplu în fostul județ Târnava –Mică plasa Dumbrăveni la o populație de 30.086 locuitori, românii erau în număr de 13.184, germanii de 10.893, ungurii 5.724, evreii 88. Cu toate că, erau cei mai numeroși numai un singur proprietar român avea 100 iugăre și 1047 stânjeni, respectiv Laza Buta din Țigmandru și Biserica Greco - Catolică din Hundorf cu 110 iugăre pământ, în timp ce la maghiari, sași și evrei existau 38 de proprietari și instituții cu proprietăți de peste 100 iugăre (DJAN Mureș, Fond Consilieratul Agricol, Târnava Mică, Dosar nr. 4, f 1-46).

Și în plasa Dumbrăveni județul Târnava - Mică marii proprietari au fost nevoiți să-și dea pământul în arendă forțată. Arendarea s-a efectuat pe proprietari și suprafețe de pământ. Astfel, în comuna Agrișteu, Șimon Francisc a dat în arendă forțată 290 iugăre, iar contesa Olga Somsich 17 iugăre, în comuna Alma, Kates Ferencz a dat 171 iugăre, iar Matskayi Andrei a dat 67 iugăre. În Bălăușeri Nagy Erzsebet a dat în arendă 128 iugăre, Sent Ferencz 16 iugăre, iar Olga Somsich 31 iugăre. Suprafețele cele mai mari de pământ arendate au fost în comuna Boiu, aici statul român a dat în arendă 385 iugăre, iar biserica reformată 580 iugăre. Contesa Olga Somsich a dat în arendă 67 iugăre în Chendul –Mic, Coroi 16 iugăre, în Coroul-Sân –Mărtin 49 iugăre, iar biserica lutherană din Șoimuș 200 iugăre (DJNAN Mureș, Fond Consilieratul Agricol, Târnava Mică, Seria Reforma Agrară din 1921, Dosar nr. 1, f.17).

În concluzie, se poate spune că, arendările forțate au fost o soluție provizorie prin care s-a realizat cultivarea pământului în perioada ulterioară primului război mondial și până la punerea efectivă în posesie a țăranilor ca urmare a Reformei de la 1921. Cu toate că, prin această modalitate de exploatare a pământului nu s-a reușit o dezvoltare reală a agriculturii, totuși aceasta a asigurat cultivarea minimală a terenurilor într-o perioadă de timp caracterizată prin grave tensiuni sociale și politice.

BIBLIOGRAFIE:

- Bărbulescu, M., Hitchins, K., Papacoste, Ș., Teodor, P. (1998). *Istoria României, București*, Editura Enciclopedică, București.
- Dobrescu, V., (1996), *Elita românească în lumea Transilvan 1867-1918*, Târgul Mureș, Editura Universității Petru Maior.
- Hamangiu, C. (1921). *Codul General al României, Legi uzuale 1919-1921, vol VIII - IX-X*, București.
- Hitchins, K. (1998). *România 1866-1947*, Editura Humanitas, București.
- Hitchins, K. (2000). *Afirmarea Națiunii Mișcarea Națională Românească din Transilvania 1860-1914*, Editura Enciclopedică, București.
- Martinovici, C. & Istrati, N. (1921). *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Institutul de Arte Grafice, Cluj, 1921.

-
- Mureșan, M. & Mureșan, D.(2003). *Istoria economiei*, Ediția a doua, București, Editura Economică.
- Pușcaș, V., Vesa, V. (1988). *Dezvoltare și modernizare în România interbelică 1919-1939*, București, Editura Politică.
- Șandru, Gh. (1975). *Reforma agrară din România*, Editura Sport - Turism, București.
- Știrban, M. (1988). *Din istoria României, 1918-1921, Probleme ale vieții politice, economice și sociale*”, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- Știrban, M. (1973). Problema arendărilor forțate din Transilvania dintre anii 1919-1921, în Anuarul Institutului de Istorie și Arhiologie, Cluj, XVI, Editura Academiei.
- Știrban, M. *Legislația agrară din Transilvania (I), în „Marisia”, VI, Studii și materiale*, Târgu Mureș, 1976.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale - Mureș, Fond Consilieratul Agricol Târnava – Mică.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale - Mureș, Fond Camera Agricolă Târnava – Mică.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale - Mureș, Fond Consilieratul Agricol Târnava – Mică.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale - Mureș, Fond Comisia Județeană pentru expropriere și împroprietărire Târnava – Mică.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale - Mureș, Fond Tribunalul Târnava – Mică.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale - Mureș, Fond Camera Agricolă Târnava – Mică.
- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale - Mureș, Fond Prefectura Județului Târnava – Mică.